

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 54

Eesti, videosilla vahendusel

Teisipäev, 09. juuni 2020

Algus 14.00, lõpp 17.34

Juhataja: Paul Puustusmaa (esimees)

Protokollija: Karita Karotam (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo (Hanno Pevkuri asendusliige), Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Martin Repinski, Taavi Rõivas

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helin Leichter (nõunik), Karin Tuulik (nõunik)

Kutsutud: Sotsiaalministeeriumi Euroopa Liidu ja väliskoostöö osakonna juhataja Triin Uusberg ning võrdsuspoliitikate osakonna soolise võrdõiguslikkuse poliitika juht Käthlin Sander, Riigikogu sotsiaalkomisjoni nõunik Helgi Kundla (2. päevakorrapunkt); Rahandusministeeriumi regionaalhalduspoliitika osakonna õigusnõunik Olivia Taluste, Õiguskantsleri Kantselei õiguskorra kaitse osakonna juhataja Külli Taro (3. päevakorrapunkt); kollektiivse pöördumise kontaktisik Tiiu Soomer (4. päevakorrapunkt); Riigikogu Kantselei avalike suhete osakonna kommunikatsioonijuht Epp-Mare Kukemelk

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. ELAKile arvamuse andmine: Eesti seisukohad Euroopa Liidu liikmesriikidele suunatud konsultatsiooni kohta, mis käsitleb palkade läbipaistvuse suurendamise meetmeid
3. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu algatamise arutelu jätkamine
4. Kollektiivse pöördumise „Mart Helme astu tagasi“ arutelu
5. Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (187 SE) ettevalmistamine teiseks lugemiseks
6. Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni muutmise protokolliga ratifitseerimise seaduse eelnõu (143 SE) ettevalmistamine teiseks lugemiseks
7. Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 140 muutmise seaduse eelnõu (182 SE) ettevalmistamine esimeseks lugemiseks
8. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu põhiseaduskomisjoni nädala (08.06.2020-12.06.2020) töökava

Komisjoni istung teisipäev, 09.06.2020 kell 14.00

1. Nädala töökava kinnitamine
2. ELAKile arvamuse andmine: Eesti seisukohad Euroopa Liidu liikmesriikidele suunatud konsultatsiooni kohta, mis käsitleb palkade läbipaistvuse suurendamise meetmeid
3. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu algatamise arutelu jätkamine
4. Kollektiivse pöördumise „Mart Helme astu tagasi“ arutelu
5. Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (187 SE) ettevalmistamine teiseks lugemiseks
6. Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni muutmise protokollitratifitseerimise seaduse eelnõu (143 SE) ettevalmistamine teiseks lugemiseks
7. Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 140 muutmise seaduse eelnõu (182 SE) ettevalmistamine esimeseks lugemiseks
8. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

2. ELAKile arvamuse andmine: Eesti seisukohad Euroopa Liidu liikmesriikidele suunatud konsultatsiooni kohta, mis käsitleb palkade läbipaistvuse suurendamise meetmeid

Paul Puustusmaa andis sõna Sotsiaalministeeriumi võrdsuspoliitikate osakonna soolise võrdõiguslikkuse poliitika juhile Käthlin Sanderile.

Käthlin Sander märkis, et Vabariigi Valitsus kiitis 4. juunil heaks Sotsiaalministeeriumi poolt ette valmistatud Eesti seisukohad Euroopa Komisjoni liikmesriikidele suunatud konsultatsiooni kohta, mis käsitleb palkade läbipaistvuse suurendamise meetmeid. Ta lisas, et sooline võrdõiguslikkus on Euroopa Liidu üks põhiväärtustest, mis on sätestatud nii Euroopa Liidu aluslepingutes kui ka Euroopa Liidu õiguses. Sama kehtib ka võrdse palga põhimõtte kohta, mida on käsitletud nii Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 157, Euroopa Liidu põhiõiguste hartas, direktiivis 2006/54, Euroopa sotsiaalõiguste sambas. Samuti on Euroopa Komisjon selle aasta märtsis heaks kiidetud soolise võrdõiguslikkuse uues strateegias üheks eesmärgiks seadnud soolise palga- ja pensionilõhe kaotamise. Selle aasta kevadel algatas komisjon liikmesriikidele suunatud konsultatsiooni palkade läbipaistvuse suurendamise meetmete teemal ja tugines sealjuures 2014. aastal Euroopa Komisjoni avaldatud palkade läbipaistvuse soovitusel ja selle soovitusel rakendamise aruannetele. Liikmesriikidele suunatud konsultatsiooni eesmärk on saada sisendit uue õigusliku algatuse ettevalmistamiseks, millega komisjon plaanib oma tööprogrammi põhjal välja tulla selle aasta neljandas kvartalis. Liikmesriikidele suunatud konsultatsioonis oli 27 küsimust. Eelkõige küsiti liikmesriikide hinnangut võimalike meetmete kohta, mida komisjoni uus algatus palkade läbipaistvuse suurendamise toetamiseks võiks sisaldada. Näiteks küsiti, millised võiksid olla Euroopa Liidu tasandil miinimummeetmed palkade läbipaistvuse suurendamiseks. Samuti küsiti, kui tihti ja kui mitme töötajaga ettevõtted peaksid palkade läbipaistvuse suurendamise meetmeid rakendama või kuidas tuleks korraldada järelevalvet palkade läbipaistvuse meetme tõhusa rakendamise tagamiseks. Paralleelselt liikmesriikidele suunatud konsultatsiooniga viis Euroopa Komisjon samal teemal läbi ka avaliku konsultatsiooni, millele oodati kõigi huvigruppide tagasisidet. Samuti viidi läbi sotsiaalpartnerite konsultatsioon ning lisaks pakuti tööandjatele võimalust avaldada arvamust miniuuringu kaudu. Nende seisukohtade kujundamisel, mille Vabariigi Valitsus 4. juunil heaks kiitis, võeti muu hulgas arvesse seda, et Eestis on jätkuvalt Euroopa Liidu suurim sooline palgalõhe. 2018. aastal oli Euroopa Liidu keskmine sooline palgalõhe 15,7%, Eestis oli see näitaja 22,7%.

K. Sander sõnas, et Euroopa Liit on teinud aastaid Eesti riigile soovitusi soolist palgalõhet

vähendada. 2019. aasta soovitusel rõhutati eraldi ka vajadust kasutada soolise palgalõhe vähendamiseks palkade läbipaistvuse suurendamise meetmeid. Eesti Euroopa Liidu poliitika 2020-2021 prioriteetide kohaselt peab Eesti oluliseks tõhustada, koordineerida ja toetada Euroopa Liidu tasandil soolise palgalõhe vähendamise meetmeid. Soolise palgalõhe vähendamisele on tähelepanu pööratud ka heaolu arengukavas 2016-2023. K. Sander lausus, et ka soolise võrdõiguslikkuse seadus sisaldab palkade läbipaistvust toetavaid elemente, aga tõhusaks rakendamiseks ei ole need piisavad. Eesti seisukohtade kujundamisel võeti arvesse ka seda, et Eesti suure soolise palgalõhe põhjustajate seas on muu hulgas laialt levinud individuaalsed palgaläbirääkimised, samuti ametikohtade ning nende raames tehtava töö väärtuse vähenemine tööandjapoolne läbimõeldus ja paljudes organisatsioonides palga määramise aluste puudumine. K. Sander märkis, et näiteks 2015. aasta seisuga ei olnud Eestis enam kui kolmveerandis organisatsioonides tehtud ametikohtade hindamist. Samas 2017. aasta Eurobaromeetri uuringu andmetel 57% Eesti töötajatest toetab oma organisatsioonis keskmiste palkade soopõhist avaldamist ametikohtade lõikes, mis on üks palkade läbipaistvuse meetmetest. Samuti lähtuti asjaolust, et riikides, kus tööandjatel on näiteks palgalõhede raporteerimise kohustus, mis on jällegi üks palkade läbipaistvuse meetmetest, on tõendeid selle kohta, et sellel kohustusel on reaalselt positiivne mõju. Näiteks Rootsis korregeeriti põhjendamatute palgalõhede tuvastamisel kahe aasta jooksul umbes 6000 töötaja palka. Taanis tõi kohustuslik raporteerimine kaasa palgalõhe vähendamise 7% võrra. Samas näitavad ka rahvusvahelised analüüsid seda, et tööandjad astuvad palgaraportite tulemuste pinnalt suurema tõenäosusega edasisi samme siis, kui need sammud on kohustuslikud. Sotsiaalministeerium peab ka edaspidi oluliseks seda, et toetataks mittekohustuslike ja mitteregulatiivsete meetmete elluviimist soovitusi ja juhendite andmise kaudu. Kuid samas näitab nii Eesti kui teiste riikide senine praktika, et ainult mitteregulatiivsed meetmed tõhusalt soolist palgalõhet vähendada ei aita.

K. Sander tõi välja, et seisukohtade ettevalmistamisel kooskõlastati seisukohad teiste ministeeriumite ja Riigikantseleiga. Samuti informeeris Sotsiaalministeerium liikmesriikidele suunatud konsultatsiooni kavandatavatest vastustest ja Vabariigi Valitsuse seisukohtadest sotsiaalpartnereid, huvirühmade organisatsioone, Tööinspektsiooni ja soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikku. Enamus neist saatis Sotsiaalministeeriumile ka tagasiside. Valdavalt nõustuti, et võrdse ja võrdväärse töö eest naistele ja meestele võrdse palga maksmine on oluline. Võimalike ohukohtadena nähti halduskoormuse suurenemist, ülereguleerimist, ebaproportsionaalseid koormavaid kohustusi, eriti väiksematele ettevõtetele ja palga läbirääkimiste vabaduse võimalikku riiwet.

K. Sander sõnas, et Vabariigi Valitsus arutas seisukohti valitsuskabineti 28. mai istungil ning 4. juuni Vabariigi Valitsuse istungil kinnitati kompromiss-seisukohad. K. Sander lausus, et kuna küsimustiku vastuste osas ei saavutatud ühist nägemust selles, milline on seisukohtade mõju vastustele, ehk kas ja kuidas neid vastuseid peaks muutma, siis otsustati, et Euroopa Komisjonile saadetakse ainult info Eesti seisukohtade kohta, aga mitte vastuseid konsultatsioonis esitatud küsimustele. Seejärel andis K. Sander ülevaate kinnitatud seisukohtadest. Ta märkis, et Eesti peab oluliseks Euroopa Liidu liikmesriikides sama, võrdse ja võrdväärse töö eest naistele ja meestele võrdse palga maksmise nõude täitmist ning samuti selles küsimuses Euroopa Liidu tegevuste algatuste koordineerimist. Vabariigi Valitsus leiab, et palkade läbipaistvuse meetmete kujundamisel Euroopa Liidu tasandil tuleb arvesse võtta erineva suurusega organisatsioonide võimalusi, samuti nende võimekust. Hinnata tuleks ka kaasneva koormuse kulu ning saadava tulu tasakaalu. Oluliseks peetakse seda, et mikro ja väikestele organisatsioonidele kehtestatavad nõuded ei oleks neile ebaproportsionaalselt koormavad. Samas peetakse vajalikuks, et jätkuvalt soodustataks ja toetataks tööandjate poolt vabatahtlike meetmete elluviimist. Välja on toodud ka see, et palkade läbipaistvuse suurendamise meetmete kokkuleppimisel Euroopa Liidus tuleb lähtuda proportsionaalsuse ja tõendus põhiseuse põhimõttest ning vältida ülereguleerimist. Lisaks peab Eesti oluliseks, et riikidele jääks otsustusvabadus meetmete elluviimise ja nende üle järelevalve korraldamisel. Palkade läbipaistvuse paremaks tagamiseks tuleb vajaduse korral täpsustada Tööinspektsiooni ning soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku ülesandeid. Euroopa Liidu

tasandil meetmete elluviimise ühtlase kvaliteedi tagamiseks ja ka halduskoormuse vähendamiseks on asjakohane teha tööandjatele kättesaadavaks vajalikud digitööriistad. Lisaks on Eesti seisukoht, et Euroopa Komisjon võiks toetada liikmesriike selliste soovituslike digitööriistade väljatöötamisel, pakkuda võimalust kasutada Euroopa Liidu finantsvahendeid selleks ja soodustada ka kogemuste vahetamist liikmesriikide vahel.

Paul Puustusmaa sõnas, et võrdse kohtlemise alusprintsip on olemas ja keegi ei vaidlusta võrdse kohtlemise vajadust. Samuti on olemas ka kohtulikud meetmed juhuks, kui peaks tekkima olukord, et oleks vaja selle õiguse eest seista. P. Puustusmaa küsis, et kui Eesti soolise palgalõhe määr on üks kõrgemaid Euroopas, siis kas see statistika hõlmab nii avaliku kui ka erasektori palgastatistikat.

Käthlin Sander vastas, et Sotsiaalministeerium kasutab Eurostati andmeid. Eurostati andmete meetodika puhul on arvutamisel välja jäetud avaliku teenistuse palgaandmed ja veel mõned sektorid. Samuti kõige väiksemad organisatsioonid. Küsimus ei ole ainult meetodikas. Statistikaameti meetodika kohaselt, mis arvestab ka Eurostati poolt välja jäetud andmeid, oli 2018. aastal Eestis sooline palgalõhe 18,7%. Ainult veidi madalam kui Eurostati andmete puhul. Eurostati näitaja puudutab tõesti ainult eraettevõtlust. Aga statistikaameti näitaja, mis ütleb, et 18,7% on Eestis sooline palgalõhe, hõlmab nii erasektorit kui ka avalikku sektorit.

Kalle Grünthal sõnas, et eelnõu seletuskirjas räägitakse palkadest. Töölepingu seaduse §-s 3 on võrdse kohtlemise põhimõtte sätestatud. Selle kohaselt peab tööandja tagama töötajate kaitse diskrimineerimise eest, järgima võrdse kohtlemise põhimõtet ning edendama võrdõiguslikkust. Töölepingu seaduse § 2 sätestab, et tegemist on sätete kohustuslikkusega. Näiteks kui isikuga sõlmitakse tööleping, siis töölepingu seaduse § 29 sätestab, et töötasu suurus on kahe poole läbirääkimiste tulemus. Tegemist on tegelikult eraõigusliku suhtega, kus kaks poolt lepivad kokku. K. Grünthali jaoks teeb asja keeruliseks see, et kuna tegemist on tsiviilõigusega ja kohaldatakse veel ka võlaõiguse seaduse sätteid, siis kui seletuskirjas seisukohad käsitlevad palkasid, mis on iseloomulik avalikule sektorile, siis erasektori puhul on see regulatsioon tegelikult juba paigas. K. Grünthal küsis, kas Sotsiaalministeerium näeb mingit vastuolu direktiivi ja tema poolt esitatud tsiviilõiguslike seisukohtade vahel. K. Grünthal sõnas, et palgad on avalikus sektoris, aga töötasu on erasektoris, kui pooled lepivad töötasu kokku. See tähendab seda, et tegelikult on võrdse kohtlemise põhimõtte sätestatud ka töölepingu seaduses ja seal on ka sellest tulenevalt tehtud see juba kohustuslikuks. Direktiiv puudutab ikkagi ainult avaliku sektorit ehk palkasid. Palgal ja töötasul on Eesti õigusruumis erinevad tähendused.

Käthlin Sander vastas, et Euroopa Liidus peetakse silmas ikkagi nii avalikus sektoris kui ka erasektoris töötamise eest saadavat tasu. Nii praeguses direktiivis, soolise võrdõiguslikkuse seaduses, kui ka Euroopa Komisjoni tulevases õiguslikus algatuses peetakse silmas ikkagi nii avalikus kui erasektoris töö eest makstavat tasu.

Kalle Grünthal ei nõustunud selle seisukohaga, kuna on välja kujunenud praktika ja ka kohtuvaidluste lahendamisel jäetakse need asjad läbi vaatamata. K. Grünthal sõnas, et seda peaks ühtlustama. Võlaõigusseadust ja töölepingu seadust peaks muutma nii, et need oleksid kooskõlas Euroopa Liidu direktiivides sätestatuga. Või siis peaks muutma Eesti õiguslikku regulatsiooni, aga siis see läheb vastuollu töölepingu seaduses sätestatud põhimõttega poolte kokkuleppel sõlmitud lepinguga töötasu suurusega. Erinevus seisnebki selleks, et palk on see, mis pannakse kusagil paika, aga töötasu on töölepingu seaduse alusel sõlmitav kokkulepe, mis on läbirääkimiste küsimus.

Käthlin Sander vastas, et Eesti õigus näeb ette, et läbirääkimiste käigus tuleb arvestada ka muud õiguslikku raamistikku, siinkohal kaasa arvatud soolise võrdõiguslikkuse seadust.

Triin Uusberg lisas, et Euroopa Liidu õigus ei defineeri töötasu mõistet. Siin peetakse silmas töötamise eest saadavat tasu, aga selle definitsiooni saab täpsemalt liikmesriik enda siseriiklikus õiguses paika panna.

Paul Puustusmaa juhtis tähelepanu sellele, et käesoleval hetkel on oluline arutada Vabariigi Valitsuse seisukohti, mis käsitlevad seda, et Euroopa Komisjon on algatanud liikmesriikidele suunatud konsultatsioonid palkade läbipaistvuse suurendamise meetme teemal. Küsimus seisneb selles, et kas põhiseaduskomisjon toetab oma olemuselt seda konsultatsiooni. Hetkel seda õigusakti veel ei ole.

Kaja Kallas sõnas, et Eesti seisukohtades on välja toodud, et tuleb täpsustada soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku õigusi ja ülesandeid. K. Kallas küsis, mida täpsemalt on vaja täpsustada või mis õigusi volinik peaks sellega seoses juurde saama. Lisaks küsis K. Kallas, kas ta sai õigesti aru, et seisukohtades on see soovituslik, et Euroopa Komisjon eraldaks raha, et digitaalsed tööriistad välja töötada. K. Kallas küsis, mida digitaalse tööriista all silmas peetakse.

Käthlin Sander vastas, et see, mis puudutab seisukohtade kolmandat punkti, kus räägitakse võimalikest järelevalveasutustest, siis praegu on tegemist konsultatsiooniga, mille raames Euroopa Komisjon kogub liikmesriikidelt ja paljudelt teistelt osapooltelt tagasisidet. Selle tagasiside põhjal on Euroopa Komisjonil plaanis välja tulla aasta lõpus õigusliku algatusega. Seda, kas ja mida oleks vaja Eesti õiguslikus raamistikus, kaasaarvatud soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku või Tööinspektsiooni pädevustes muuta, seda saab otsustada siis, kui see direktiiv on vastu võetud. See seisukoha punkt ütleb praegusel kujul seda, et Eesti soovib, et seda ei määrataks direktiiviga ära, kes peaks riigis järelevalvet teostama nende põhimõtete üle. Näiteks praegu on Eestis nii, et Tööinspektsioonil on põhimõtteliselt järelevalve õigus, aga ei ole võrdse palga põhimõtte täitmise üle spetsiifilist järelevalveõigust. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik tegeleb rohkem võrdse palga küsimustega, aga temal ei ole järelevalve õigust. Volinik jälgib seaduse täitmist, mis ei ole järelevalvega võrreldav.

K. Sander sõnas, et teistes liikmesriikides on välja töötatud selliseid digitööriistu, mis muudavad töandjate jaoks võimalikult lihtsaks oma personaliandmete analüüsimise. Samuti võib riik teha teatud andmete pinnalt ettepanekuid, mida töandja oma andmete pinnalt vaadatuna peaks organisatsiooni personalipoliitika regulatsioonides muutma. Lihtsam versioon sellest on see, kui digitööriist aitab töandjal kiiresti saada kätte selle organisatsiooni soolise palgalõhe näitaja või siis ka spetsiifilisema info selle kohta, kas sama ja võrdväärset tööd tegevatele naistele ja meestele makstakse selles organisatsioonis võrdset palka. Siin on palju erinevaid võimalusi. Samuti on erinevaid võimalusi selles osas, et kust need andmed tulevad. Oluline on mõelda sellele, kas need digitööriistad on üles ehitatud töandja käes olevatele andmetele või teatud määral ka nendele andmetele, mida töandja juba on andnud riigile, näiteks Maksu- ja Tolliametile või Statistikaametile. Siin on erinevaid võimalusi, mille pinnalt need digitööriistad on üles ehitatud ja millist abi nad pakuvad töandjale, aga eesmärk on see, et nende meetmete elluviimisel oleks võimalik tagada ühtlasem kvaliteet, et igauks ei teeks nõ põlve otsas oma analüüsi. Samuti aitaksid digitööriistad vähendada ka halduskoormust, mis võib meetmetega kaasneda.

Kalle Grünthal sõnas, et soolise võrdõiguslikkuse seaduses on tema meelest mõningaid punkte, mis on tegelikult põhiseadusega vastuolus. Nimelt jagatud tõendamiskohustus. See, kelle vastu on avaldus esitatud, kes on väidetavalt rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet, peab tõendama, et ta ei ole rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet. Lisaks on võrdse kohtlemise seadustes sassi aetud nii töötasu kui ka palk.

Paul Puustusmaa sõnas, et keegi ei ole vastu soolise võrdõiguslikkusele ega sellele, et palgad oleksid võrdsed ning lisas, et tema arvates on Vabariigi Valitsuse kujundatud seisukohad mõistlikud. P. Puustusmaa märkis, et ei ole põhjust vaielda üleüldiste printsiipide üle, et mis on sooline võrdõiguslikkus ja kuidas selles kontekstis suhtuda Euroopa Liidu algatustesse. Fakt on see, et Euroopa Komisjon on konsultatsiooni algatanud ja Eesti on Euroopa Liidu liige. P. Puustusmaa lausus, et kui Eesti soovib mingeid asju Euroopa Liiduga koos teha, siis tuleb aktiivselt ka kaasa mõelda. Antud juhul on valitsus selle initsiatiiviga kaasa läinud ja

välja töötanud omapoolsed seisukohad. Põhiseaduskomisjon peab otsustama, kas toetada Vabariigi Valitsuse seisukohti nendes küsimustes või mitte.

P. Puustusmaa küsis, kas komisjoni liikmed toetavad Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seisukohti.

Otsustati:

1.1 Toetada Vabariigi Valitsuse esitatud seisukohti (konsensus: Paul Puustusmaa, Lauri Läänemets, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Kalle Grünthal, Martin Repinski, Kaja Kallas, Taavi Rõivas, Erkki Keldo).

3. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu algatamise arutelu jätkamine

Paul Puustusmaa sõnas, et eelmisel istungil jäi pooleli kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu algatamise küsimuse arutelu. P. Puustusmaa meenutas, et kõigepealt tuli Riigikogule õiguskantslerilt palve viia põhiseadusega kooskõlla kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (edaspidi KOKS) § 18 lõige 1 punkt 6 osas, mis näeb ette volikogu liikme volituse ennetähtaegse lõppemise, kui volikogu liige töötab sama valla või linna ametiasutuses töölepingu alusel. Riigikogu ei toetanud õiguskantsleri ettepanekut ning seejärel pöördus õiguskantsler Riigikohtusse. Riigikohtule antud vastustes ükski institutsioon põhiseadusega vastuolu ei näinud. 2010. aastal on Riigikohus juba võtnud seisukoha kohaliku omavalitsuse ametnike osas ja leidnud, et volikogu liikme volituste lõppemine enne tähtaega seoses nimetamisega ametnikuks ei piira ebaproportsionaalselt õigust realiseerida oma mandaati. Riigikohus tegi 17. aprill 2020 otsuse, milles ei jõudnud küll päris täpselt sellisele järeldusele, mida õiguskantsler oleks soovinud, küll aga jõudis kohus järeldusele, et valla või linna ametiasutuse töölepingulistele töötajatele seatud piirang on siiski ülemäärane. Eesmärke on võimalik saavutada ka volikogu liikmete volituste peatamise kaudu. Riigikohtu lahend jõustub 17. oktoobril 2020. Selleks ajaks peaks Riigikogu olema jõudnud seadusesse muudatuse sisse viia.

P. Puustusmaa sõnas, et hetkel on olemas kaks Riigikohtu lahendit, mis käsitlevad kohaliku omavalitsuse volikogu liikme volituste lõppemise küsimusi, kuid need käsitlevad siiski erinevaid olukordi. Viimane Riigikohtu lahend käsitles ametiasutuste töötajaid, varasem Riigikohtu lahend käsitles ametiasutuste ametnikke.

P. Puustusmaa sõnas, et koalitsiooni poliitikute mõte on seaduse eelnõu väljatöötamisel juhinduda võrdse kohtlemise printsiibist. Menetluse käigus on võimalik eelnõud veel täiendada ja parandada. P. Puustusmaa meenutas, et Riigikohtu arvates on volituste peatamine piisav meede ning kui põhiseaduskomisjon on samal arvamusel, siis võib sellest juhinduda eelnõu väljatöötamisel. Sellisel juhul peaks lähtuma ka võrdse kohtlemise printsiibist sellisel moel, et mitte ainult töötajatele vaid ka ametnikele kohalduks peatumine.

P. Puustusmaa andis sõna õiguskantsleri esindajale Külli Tarole.

Küllli Taro sõnas, et tegemist on väga keerulise küsimusega. Õiguskantsler ega ka Riigikohus pole öelnud seadusandjale, kuidas seda probleemi lahendada. Laias laastus on korruptsiooni ennetamisel ja huvide konflikti ärahoidmisel kaks võimalust. Esimene võimalus on see, et rakendatakse laiasid tegevus- ja ametikoha piirangud. See on see, mis praegusel juhul töölepinguliste töötajate puhul on, et üleüldse välistatakse korruptsiooniohtliku olukorra tekkimine ning inimene ei saa samal ajal töötada ja olla volikogus. Teine võimalus on rakendada piiranguid konkreetses konfliktiolukorras ehk kasutada taandamiskohustust. Kui volikogu liikme puhul on korruptsiooniohtlik olukord, siis on tal kohustus ennast taandada otsustamisest. See on poliitilise valiku koht, millist süsteemi kasutada, kas täielik piirang üldse mitte kuuluda volikokku või kohustus ennast huvide konflikti puhul taandada.

Erinevates riikides on seda lahendatud erinevalt, kuid kindlasti ei tohiks rakendada samas olukorras olevate töötajate puhul erinevaid mehhanisme. See on see, millele Riigikohus oma lahendis viitab. Tuleb arvestada töötajate võrdse kohtlemise põhimõttega. Põhiline sisuline küsimus on see, et kes on need võrdses olukorras olevad töötajad. K. Taro juhtis tähelepanu sellele, et õiguskantsleri taotlus ja Riigikohtu lahend räägivad ainult töötajatest. Õiguskantsler ei taotlenud ametnike puhul muudatusi. Avaliku teenistuse seaduse mõttes peab ametnikel ja töötajatel olema põhimõtteline vahe. Ametnikud on need, kes teostavad avalikku võimu. K. Taro sõnas, et seda ei tohiks otsustada kohalik omavalitsus, kes on ametnik ja kes on töötaja, kuna see on seaduses väga täpselt määratletud. K. Taro lausus, et kui omavalitsuses on ametikohad valesti määratletud, siis on see selle omavalitsuse probleem, mitte seaduse probleem. Ametnike puhul on poliitiline neutraalsus väga oluline. Ametnik mitte ainult ei pea olema neutraalne vaid ka näima neutraalne, et ta saaks oma ametiülesandeid täita. Sama nõuet ei ole töötajate puhul.

K. Taro tõi välja, et arutelu sellel teemal algas juba 2017. aastal, kui õiguskantsler tegi Riigikogule pöördumise. Õiguskantsler juhtis siis tähelepanu sellele, et on vajalik vältida huvide konflikti olukorda ka omavalitsuse hallatavate asutuste juhtide, omavalitsuse valitseva mõju all olevate äriühingute, sihtasutuste, mittetulundusühingute juhtide ja juhatuse liikmete puhul. Siis Riigikogu arutas seda ja leidis, et nende gruppide puhul piisab taandamiskohustusest ja piisab sellest, kui alates järgmistest valimistest ei või nad kuuluda revisjonikomisjoni. K. Taro sõnas, et kuna Riigikogu leidis, et nende töötajate gruppide puhul piisab taandamiskohustusest ja sellest, et nad ei või olla revisjonikomisjoni liikmed, siis tegi õiguskantsler ettepaneku, et järelikult ka ametiasutuste töötajate puhul peaks piisama taandamiskohustusest ja nemad ka ei peaks olema revisjonikomisjoni liikmed. Põhimõte on jälle sama. See on Riigikogu õiguspoliitiline otsus, millist süsteemi rakendada, aga võrreldavate gruppide puhul, kes on korrupsiooni mõttes samasuguses olukorras, peaks kehtima huvide konflikti vältimiseks võrdselt piirangud. K. Taro lausus, et räägime siin isikute põhiõiguste - valimisõiguse, kandideerimise ja valituks osutumise õiguse piiramisest.

K. Taro tõi välja, et Riigikohus hindab põhiõiguste piiramisel selle piirangu sobivust, vajalikkust ja proportsionaalsust. Riigikohus leidis selle aasta lahendis, et see piirang on sobilik eesmärgi saavutamiseks, aga ta ei ole vajalik. See ei ole vajalik just nimelt seetõttu, et on olemas ka pehmem meede, milleks on volituste peatumise meede. K. Taro sõnas, et kuna on olemas pehmem meede, siis Riigikohus üldse ei hakanudki sisuliselt hindama seda, et kas see piirang oleks proportsionaalne ehk mõõdupärane. Riigikohus sisuliselt ei hinnanud seda, millised piirangud peaksid olema. Lisaks viitab Riigikogus sellele, et süsteem tuleks tervikuna läbi vaadata, et kas samasuguses olukorras olevaid grupe koheldakse võrdselt.

Natukene on segadust tekitanud see, et selle kohtulahendiga kaasas käinud Riigikohtu pressiteade jättis mulje justkui Riigikohus oleks andnud väga selge soovitusseadusandjale. Lugeses kohtulahendit, siis kohtulahendi punkt number üks ütleb, et rahuldada õiguskantsleri taotlus ja punkt number kaks ütleb seda, et tunnistada KOKS paragrahv 18 lõige 1 osaliselt kehtetuks, aga lükkab rakendamise edasi, et seadusandjal oleks võimalik tervikuna piirangud läbi kaaluda.

Paul Puustusmaa nõustus, et on oluline silmas pidada seda, et Riigikohus viimases lahendis käsitles töötajaid. P. Puustusmaa sõnas, et ta ei nõustu väitega, et ametnike ja töötajate töö erinevus on väga selge, kuna Riigikohtu kohtulahendi punkt 64 ütleb vastupidist. Seal on kirjas, et kehtiv seadus ei tõmba selget piiri ametnike ja töötajate vahel vaid jätab kohaliku omavalitsuse volikogule võrreldes varasemaga suurema võimaluse määratleda teenistuskoht kas ametniku või töötaja kohana.

Küll Taro vastas, et tõenäoliselt on Riigikohus pidanud silmas seda, et varasemalt oli see piir selgelt paika pandud inimese töökohaga, et kui ta töötas ametiasutuses, siis ta oli ametnik. Seal ei olnud mingisugust omavalitsuse kaalutusõigust. Nüüd peab omavalitsus otsustama, et kas see inimene teostab võimu või ei teosta võimu. K. Taro nõustus, et see piir on hägune, kuna omavalitsused rakendavad seadust erinevalt. K. Taro sõnas, et ta ei nõustu aga selle

Riigikohtu seisukohaga, et seadus ei tõmba piiri. K. Taro arvates seadus tõmbab piiri, aga praktika on erinev. K. Taro sõnas, et kui õiguskantsler koostas Riigikohtule taotlust, siis vaadati läbi paljude omavalitsuste struktuurid. Need ametikohad, mis pealtnäha tunduvad samad, on mõnes omavalitsuses nimetatud töölepinguliseks töötajaks ja teises omavalitsuses nimetatud ametnikuks. Seaduse rakendamisel on selles osas probleeme. K. Taro hinnangul on see hoopis teine küsimus, mis samuti vajaks järelevalvet. See on avaliku teenistuse seaduse rakendamise küsimus.

Paul Puustusmaa sõnas, et oluline on lahendada kahte asja eraldi. Üks asi on olla volikogus, teine asi on olla ametnik või töötaja. P. Puustusmaa andis sõna Olivia Talustele.

Olivia Taluste sõnas, et lugeses Riigikohtu lahendit tekkis Rahandusministeeriumil küsimusi. Riigikohtu lahend ei käsitlenud ametnikke, aga kui Riigikohus neid paragrahve kaalus, siis kas kohus nägi selles probleemi, et ametnike ja töötajate definitsioonid on laia tõlgendamist võimaldavad ja avaliku teenistuse seadust ei rakendata kohalikes omavalitsustes ühetaoliselt. Tegelikult on kohalikes omavalitsustes see praktika täiesti seinast sein. Palju on selliseid töötajaid, kes täidavad segafunktsioone. Üheks näiteks on raamatupidaja. Tavaliselt on see töötaja funktsioon. Samas võib mõnes omavalitsuses raamatupidajal olla ka valla eelarve ja eelarvestrateegia koostamise kohustus. Eelarve võetakse vastu volikogu õigusaktiga. See tähendab, et raamatupidaja valmistab ette volikogu otsuseid, mis tegelikult on avaliku võimu pädevus. Lisaks sätestab KOKS ametniku asendamise erisuse omavalitsuse ametiasutuses. Puuduvat ametnikku võib asendada ka töölepingu alusel töötav isik. Töötajast asendaja nimetatakse asendamise ajaks ametnikuna teenistusse. Kui omavalitsuse ametiasutuse töötajast volikogu liige nimetatakse ametniku asendajaks, siis tema staatuse muutmisel ametnikuks kaasneb KOKS § 18 lõike 1 punkti 6 esimese alternatiivi sätestamisel lõplik tagajärg, ehk tema mandaat volikogu liikmena lõppeb ennetähtaegselt.

O. Taluste arvates ei saa öelda, et avaliku teenistuse seaduse kriteeriumid oleksid nii täpsed, et selle alusel saaks öelda, et kohalik omavalitsus on seadust rikkunud ja nimetanud vale kategooria isiku ametnikuks või töötajaks. Pigem Riigikohtu argumentatsioon viib sinna suunda, et ei saa selget vahet ametniku ja töötaja vahele tõmmata.

O. Taluste lausus, et Rahandusministeerium palus 7. mai ettepanekus, et peatamise aluste puhul oleks tegemist võrdse kohtlemisega ja peatamist kohaldataks ka ametnike suhtes. Oluline on see, et ei tekiks sellist olukorda, kus ametiasutuse ametnike volitused volikogu liikmena jääks erinevalt töötajatest ennetähtaegselt lõppema, mis tähendab, et volikogu liikme nimetamisel ametnikuks või ametnikust volikogu asendusliikmete nimekirjas olev isik, kui ta loobub mandaati teostama asumisest, kaotab pöördumatult oma koha volikogus või asendusliikmete nimekirjas. Selline olukord võib tekitada segadust. O. Taluste lisas, et Riigikohtu järeldus oli ametiasutuse töötajatele piirangute kohaldamise osas, et kuigi töötaja ei teosta avalikku võimu, võib volikogu liikme mandaadi ja töökoha huvide vahel tekkida huvide konflikt. Esiteks peaks vältima ametikoha ühitamatuse keelust tulenevat rollikonflikti ning teiseks peaks vältima korrupsiooni tekkimist. O. Taluste viitas otsuse punktile 83.

O. Taluste sõnas, 15.02.2019 jõustunud revisjonikomisjoni puudutava KOKS muudatuse kohta, et algselt oli ettepanek laiem, taheti piirata ka volikogu esimeeste ja aseesimeeste puhul revisjonikomisjoni liikmeks olekut. Eelnimetatud muudatuse puhul nähti, et rollikonflikt tekib eeskätt sellises olukorras, kus hallatavate asutuste juhid kontrollivad enda asutuse tegevust. Kaalutlus oligi, et see on kõige intensiivsem võimalik kokkupuute punkt. KOKS § 48 lõikes 2², kohaldatakse alates 2021. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Selle sätte järgi ei või revisjonikomisjoni liige täita sama valla või linna valitseva mõju all oleva äriühingu, sihtasutuse ega mittetulundusühingu tegevjuhi, juhataja, juhatuse liikme ega sama valla või linna ametiasutuse hallatava asutuse juhi või tema asetäitja ülesandeid.

Rahandusministeeriumi ettepanek on olnud see, et hallatavate asutuste juhtide ja töötajate

puhul mitte sellist piirangut teha. Hallatavate asutuste töötajad on avaliku võimu teostamisest niivõrd kaugel. Hallatavate asutuste töötajad ei ole otseses alluvussuhtes valla- või linnavalitsusega. Ka ei tee valla- või linnavalitsus nende üle teenistuslikku järelevalvet. Kui KOKS-i eksperdikomisjonis arutati seda küsimust 24. ja 30. aprillil, siis hallatavate asutuste töötajate puhul täiesti välistati sellise piirangu lisamine. Hallatavate asutuste juhtide puhul oli kontseptsioon, et nad on reaalselt piirkonna sädeinimesed, et kui näiteks koolidirektor seisab oma kooli huvide eest volikogus, siis ta teebki oma tööd, siis see ei ole iseenesest mingisugune huvide konflikt, juhul kui ta isiklikku majandushuvi selle tegevuse käigus ei saa. Valimistel on reeglina hallatavate asutuste juhid saanud väga suure hääletasaagi. Hallatavate asutuste juhtidele piirangu kehtestamisel tekiks olukord, et päriselt pääsevad volikogusse need, kelle hääletasaak on väiksem. Siis tekib legitiimsuse probleem. O. Taluste lausus, et kui põhiseaduskomisjon leiab, et võiks ka hallatavate asutuste juhtide puhul peatada volikogu liikme volitused, siis peaks sinna lisama ka kohaliku omavalitsuse mõju all olevate äriühingute, sihtasutuste ja mittetulundusühingute tegevjuhi, juhataja ja juhatuse liikme volituste peatamise.

Paul Puustusmaa sõnas, et külaliste sõnavõttudest tuleb tugevalt välja võrdse kohtlemise vajadus. P. Puustusmaa sõnas, et ta usub, et ka põhiseaduskomisjoni liikmed on võrdse kohtlemise poolt. P. Puustusmaa sõnas, et ta mõistab, miks tehti selline muudatus avaliku teenistuse seaduses, et nüüd on töötajad ja ametnikud. Seoses reformidega on toimunud see, et on tekkinud asutuste paljusid ja ka see tekitab segadust. Ühelt poolt on ametiasutused, aga on ka valla või linna valitseva mõju all olevad mittetulundusühingud, osahingud ja aktsiaseltsid.

P. Puustusmaa lausus, et 2010. aasta kohtulahendi puhul oli olukord pisut teine. Siis oli vana seadus. Kui toona Riigikohus puudutas ainult ametnikke, siis ta ei pidanudki kaaluma teisi variante, polnud vaja mõelda rohkem kui ametnikele.

Siim Kiisler küsis, et kas Rahandusministeerium ei näe selles huvide konflikti, kui koolidirektor volikogu liikmena hääletab ja osaleb aktiivselt tema juhitava asutuse eelarve kinnitamisel. S. Kiisler sõnas, et tema arvates on olnud palju segaseid olukordi, kus on huvide konflikti nähtud. Näiteks on tõlgendatud huvide konfliktina seda, kui vallavanem on osalenud läbi valla mittetulundusühingu juhtkonnas ja siis seda on tõlgendatud huvide konfliktina, kui ta on valla eelarvest eraldanud raha sellele mittetulundusühingule, kus vald osaleb. See on veel segasem olukord, kui hallatava asutuse juht võitleb lihtsalt oma asutusele raha volikogu eelarvest. Kas Rahandusministeerium ei näe siin huvide konflikti.

Olivia Taluste vastas, et Rahandusministeeriumil on olnud Justiitsministeeriumiga konsultatsioone korruptsiooniohtlike olukordade tuvastamisel. Selle näite puhul, kus koolidirektor võitles selle eest, et koolile saaks uus staadioni kate, on need pigem olnud Justiitsministeeriumi tõlgendused huvide konfliktist. See ei ole olnud Rahandusministeeriumi seisukoht, kuidas seda peaks tõlgendama. Loomulikult isikliku majandushuvi tuleb alati hinnata nende kriteeriumite abil, mis on korruptsioonivastases seaduses toodud, et nende riskide esinemine oleks välistatud. Praktikas võib igasuguseid juhtumeid olla. See kindlasti ei ole nii mustvalge. Tegemist on kollegiaalse organiga ning seetõttu taandub üksikisiku hääl lõpuks siiski ära. Üksinda sellest ühest liikmest ei piisa, et eelarvet muuta.

Erkki Keldo sõnas, et Reformierakonna fraktsiooni jaoks on oluline tagada inimeste põhiõigus kandideerida ja saada valituks. E. Keldo sõnas, et kui vaadata erinevaid maaomavalitsusi või väiksemaid piirkondi, siis kui hakata liigselt piirama potentsiaalsete võimalike huvikonfliktide tõttu, siis tekib olukord, kus paljudes omavalitsustes põhimandaadi saanud isikud tegelikult ei saa seda mandaati teostada ja see tekitab pigem palju erinevaid küsimusi. Siiani on volikogudes tehtud nii, et näiteks vallasekretär või vallavolikogu juht jälgib seda olukorda, et keegi kogemata ei satuks huvide konflikti hääletamise käigus või muul tegevusel. Kui räägime lihtsalt pahatahtlikkusest, siis pahatahtlikkuse jaoks ei ole vaja mandaati teostada, selleks on ka teisi võimalusi. Mandaadi piiramiseks peaks olema väga selged ja põhjendatud argumendid. E. Keldo sõnas, et tema ei leia, et peaks tekitama

lisapiiranguid. E. Keldo arvates ei peaks seda piirangut hallatavate asutuste juhtidele laiendama.

Külli Taro tuletas meelde õiguskantsleri algset ettepaneku Riigikogule, mis oli tegelikult mitte rohkem piiranguid vaid vähem piiranguid. Õiguskantsleri ettepanek oli see, et kui lubada hallatavate asutuste, äriühingute ja sihtasutuste juhid, kes on samamoodi vallavalitsuse või linnavalitsuse otsealluvuses, olla volikogus, siis tuleks lubada ka ametiasutuste töölepingulistel töötajatel olla volikogus. Õiguskantsler ei leia, et staadionikastja, bussijuhi või referendi huvide konflikt on suurem kui kultuurimaja juhatajal või koolidirektoril. Õiguskantsler ei saa teha konkreetset ettepanekut seadusandjale, kuna see valik mida teha on väga suur, aga õiguskantsler on rääkinud ainult juhtidest, mitte kõikidest hallatavate asutuste töötajatest just seetõttu, et juhid alluvad otse vallavalitsusele.

K. Taro sõnas, et kui varasemalt oli juttu isiklikust majandushuvist, siis Narva Linnavalikogu juhtumi puhul mõisteti inimesed süüdi, kuna nähti isiklikku majandushuvi selles, et inimene volikogu liikmena mõnes mõttes määras iseenda sissetulekut. See küsimus on natuke keerulisem. Eelarve menetluses tõesti ei ole taandamiskohustust, aga alati võib ennast taandada kui tunnetatakse, et ollakse huvide konfliktis.

Olivia Taluste sõnas, et Narva kaasuse puhul oli tegemist korruptsioonivastase seaduse tõlgendamisega. Pigem tuleks see probleem adresseerida Justiitsministeeriumile, et toimiks järjepidev nõustamine.

Erkki Keldo täpsustas, et kui vaadata eelnõud, siis see ütleb seda, et töölepingu alusel töötavatel inimestel volitus peatatakse. E. Keldo sõnas, et ta sai aru, et kui õiguskantsler saaks teha ettepanekuid, siis ettepanek oleks see, et ka töölepingu alusel töötavad inimesed saaksid mandaati teostada, et neil ei peatataks volikogu liikme volitusi.

Külli Taro vastas, et enne Riigikohtusse minekut pöördus õiguskantsler Riigikogu poole konkreetse ettepanekuga. See ettepanek oli selline, et kui täna Riigikogu on valinud, et hallatavate asutuste juhid, sihtasutuste juhid, äriühingute juhid võivad olla volikogu liikmed, siis pole põhjust piirata ka ametiasutuste töötajate kandideerimisõigust. KOKS tuleks põhiseadusega kooskõlla viia selliselt, et oleks võimalik ka neil töötajatel kandideerida, aga teha samasugune mõõndus, mis tehti hallatavate asutuste, äriühingute ja sihtasutuste juhtide puhul, et revisjonikomisjoni nad ei võiks kuuluda.

Erkki Keldo küsis, et eelnõus on kirjas, et töölepingu alusel töötavate inimeste volitused tuleb peatada, siis kas see on proportsionaalne õiguste piiramine õiguskantsleri arvates või on seal potentsiaali õiguskantsleri poolt vaidlustamiseks. E. Keldo küsis, et kui Riigikogu hakkab seda niimoodi menetlema, siis kas õiguskantsler võib selle vaidlustada.

Külli Taro vastas, et kas see vaidlustatakse või mitte on õiguskantsleri otsus ja ta teeb seda juba vastuvõetud seaduse põhjal. Aga ütleme niimoodi, et de facto see eelnõu, mille Rahandusministeerium lauale pani, tänast olukorda ei muuda, lihtsalt volituste lõppemise asemel volitused peatuvad. Jah, see on leebem põhiõiguste riive, aga de facto on endiselt nii, et kooli direktor saab olla volikogu liige, aga staadioni kastja või bussijuht ei saa olla volikogu liige.

Olivia Taluste sõnas, et Rahandusministeerium ei saa seda õiguskantsleri seisukohta toetada. Lugeses seda Riigikohtu lahendit ja olles konsulteerinud, siis Riigikohtu lahendi mõte ei olnud kindlasti see, et kõik töötajad saaksid olla volikogu liikmed samal ajal. Pigem ikkagi on olemas need konfliktid volikogu liikme mandaadi ja teenistuskoha huvide vahel, mis Riigikohus tõi välja otsuse punktides 75 ja 77. Seal öeldakse, et vastuolu tuleneb sellest rollist. Valitsus on otseselt aruandekohustuslik volikogu ees. O. Taluste soovib jääda Rahandusministeeriumi poolt väljapakutud algse sõnastuse juurde, et töötajate puhul ikkagi volitused peatuksid.

Siim Kiisler sõnas, et Isamaa fraktsiooni seisukoht on see, et Riigikohtu otsus on arusaadav ning toetatakse seda, et töölepingulistel töötajatel volikogu liikme staatus peatatakse, mitte ei lõpetata. Isamaa fraktsioon ei soovi minna sealt kaugemale. Rahandusministeeriumi poolt ettevalmistatud eelnõu osas on Isamaa fraktsioonil erimeelsusi, kuna ei toetata peatumise laiendamist ametnikele. Isamaa fraktsiooni seisukoht on see, et ametnike puhul jääk kõik endiseks ning muudatus Riigikohtu otsusest lähtuvalt tehakse ainult töölepinguliste töötajate osas lõpetamiselt peatamisele. Isamaa fraktsioonil oleks valmisolek kaaluda ka laiemalt, et kas veel lisada mõnda gruppi, kelle suhtes võiks peatamise kehtestada, aga mõistetakse, kui teised fraktsioonid seda ei soovi.

Erkki Keldo sõnas, et see, mida S. Kiisler välja tõi on suuresti ka Reformierakonna fraktsiooni arusaam ja nägemus. Reformierakonna fraktsioon on nõus sellega, et kohtuotsusest tulenevalt töölepinguga inimestele peaks tekitama võimaluse peatamiseks, mitte automaatseks ennetähtaegseks lõpetamiseks. Ametnike puhul võiks jääda see olukord endiseks. Reformierakonna fraktsioon ei näe aga mõtet sellel, et laiendada piiranguid hallatavatele allasutustele.

Martin Repinski sõnas, et tema arvates on ametnike puhul praegu olukord ebaõiglane ja seda peaks muutma. Praegu ametnike puhul lõpeb volikogu liikme volitus. M. Repinski arvates võiks ametnike puhul volikogu liikme volitused peatuda, et inimene saaks hiljem volikokku tagasi tulla, kui ta ei tööta enam valla- või linnavalitsuses.

Paul Puustusmaa küsis, kas keegi on sellise seaduse eelnõu algatamise vastu.

Siim Kiisler vastas, et Isamaa fraktsioon on sellele vastu, kui see eelnõu algatatakse samas sõnastuses, mis praegu kirjas on. S. Kiisleri ettepanek on see, et sealt võetakse ametnike puudutavad sätted välja ning jäetakse ainult töölepingulisi töötajaid puudutavad sätted sisse. S. Kiisler põhjendas, et kui lõpuks jõutakse otsusele, et soovitakse ka ametnike osas leevendusi teha, siis saab selle sinna lisada, aga hiljem on palju keerulisem seda välja võtta. Oluline on läbi mõelda, mida eelnõusse kirjutatakse. S. Kiisleri ettepanek on tulla välja kitsamas sõnastuses ja kui soovitakse siis hiljem saab seda laiendada ametnikele.

Paul Puustusmaa nõustus, et nii on lihtsam ja hiljem saab muudatusi teha. P. Puustusmaa küsis komisjoni seisukohta.

Komisjon nõustus konsensuslikult sellega, et algatatakse seaduse eelnõu, kus ei ole sees ametnike osa.

Otsustati:

3.1. Algatada kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

3.2. Riigikogus on eelnõu menetlemisel põhiseaduskomisjoni esindajaks komisjoni liige Martin Repinski (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

3.3 Teha ettepanek võtta eelnõu esimeseks lugemiseks täiskogu päevakorda 16.09.2020 (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

4. Kollektiivse pöördumise „Mart Helme astu tagasi“ arutelu

Paul Puustusmaa tõi välja, et Riigikogu juhatus on edastanud põhiseaduskomisjonile kollektiivse pöördumise „Mart Helme astu tagasi“ menetlemiseks vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele (edaspidi RKKTS). P. Puustusmaa sõnas, et lisaks peab

põhiseaduskomisjon võtma selle kohta ka seisukoha, et kas seda pöördumist toetatakse või mitte. P. Puustusmaa andis sõna pöördumise kontaktisikule Tiiu Soomerile.

Tiiu Soomer lausus, et Mart Helme väljaütlemistega peaksid olema kõik tuttavad. T. Soomer sõnas, et Siseministeeriumi põhimääruse § 23 on välja toodud ministri pädevus. Siseministeeriumi põhimääruse § 23 punktis 2 on välja toodud, et ministeeriumi ja temale alluvate valdkondade juhtimisel minister: 1) vastutab põhiseaduse, ministeeriumi valitsemisala korraldavate teiste seaduste, Riigikogu otsuste, Vabariigi Presidendi seadluste ja otsuste, Vabariigi Valitsuse määruste ja korralduste täitmise eest. T. Soomer sõnas, et ta tõlgendab seda, et siseminister peab täitma Vabariigi Presidendi korraldusi. T. Soomer lausus, et kui lugeda siseministri sõnavõtte, siis need on olnud äärmiselt lugupidamatud Vabariigi Presidendi suhtes. Võis arvata, et esimene kord, see mis toimus ametisse nimetamise järgsel pressikonverentsil, oli viga, kuna tegemist on siseministri jaoks uue olukorraga. Tegelikuses on need solvangud jätkunud. 17. mai Tre radio saates ütles siseminister presidendi kohta üks Kadriorus resideeruv endine roolijoodik. Tegemist oli sündmusega, mis toimus 1995. aastal. Mart Helme arvates on see inimsuse vastase kuriteoga võrreldav üleastumine.

T. Soomer sõnas, et siseminister peaks seisma selle eest, et kõik täidaksid põhiseadust ning vastutama selles eest, et Vabariigi Presidendi seadused ja otsused oleksid ellu viidud. Kuid Mart Helme käitub seevastu hoopis lugupidamatult presidendiga. Põhiseaduse § 12 on kirjas, et rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise on seadusega keelatud ja karistatav. Samuti on seadusega keelatud ja karistatav õhutada vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist ühiskonnakihtide vahel. Mart Helme sõnavõttud on ilmselgelt õhutanud vihkamist ühiskonnakihtide vahel. Samuti on need õhutanud vihkamist naiste vastu. Põhiseaduse § 17 on kirjas, et kellegi au ega head nime ei tohi teotada. Siseministri sõnavõttud on olnud sellised, mis teotavad inimeste au ja head nime. Näitena võib tuua Eesti Vabariigi Presidendi või Soome Vabariigi peaministri. Samuti on ka Tallinna Ülikool sellist käitumist siseministri poolt tunda saanud. T. Soomer sõnas, et samuti on probleemne ka siseministri suhtumine naistesse, kuna ta on öelnud, et alla 27-aastased naised on ühiskonnavaenulik element. Erinevaid väljaütlemisi on olnud väga palju. Kui inimene arvab nii, siis hea küll, aga kui inimese puhul on tegemist siseministriga, kelle ministeerium kujundab rahvastiku- ja perepoliitikat, siis T. Soomer arvates ei ole see õige. Poolt elanikkonnast ei saa kõrvale lükata kui kujundatakse rahvastiku- ja perepoliitikat.

Siim Kiisler sõnas et ta on mitmes kohas selle kriitikaga nõus, mis just välja toodi. S. Kiisler sõnas, et tal on vormiline küsimus selle kohta, et kui pöördumine on „Mart Helme astu tagasi“, siis tagasi astumise otsus on inimese enda otsus. Tagasi saab astuda vaid see inimene ise. S. Kiisler küsis, et miks see pöördumine pole tehtud sellele inimesele, kes selle otsuse saab teha.

Tiiu Soomer sõnas, et see on õigustatud küsimus, kuid siseministri umbusaldamine ei ole võimalik seetõttu, milline on praegusel hetkel Riigikogu koosseis ja valitsuserakonnad lihtsalt blokeerivad selle. T. Soomer sõnas, et rahval ei ole rohkem ametlikke kanaleid, mida kasutada. T. Soomer sõnas, et sellele pöördumisele alla kirjutanud inimeste soov on see, et äkki see jõuab pöördumisena siseministrile kohale, et tema sammud on sellised, mis ei ole sobilikud Eesti Vabariigi siseministrile.

Kaja Kallas sõnas, et ta on pöördumises väljatoodud seisukohtadega nõus. Tegelikult on Eestis naisi rohkem kui mehi, lausa 53%. Seega see on üle poole Eesti elanike solvamine ja kindlasti see ei ole siseministrile lubatud. Etteheidete nimekiri on tegelikult väga pikk. K. Kallas sõnas, et ka Riigikogu üldiselt on sellega nõus, kuna Riigikogu ei usaldanud Mart Helmet. Umbusalduse poolt hääletas rohkem inimesi, kui selle vastu hääletas. K. Kallas sõnas, et kuna Riigikogus on koosseisu häälteenamuse nõue ja 51 häält see ei saanud, aga siiski Riigikogus tundub olevat sama tunnetus, sest muidu oleks ta saanud need usaldushääled. K. Kallas sõnas, et tagasi saab astuda ainult Mart Helme, aga iseenesest kollektiivse pöördumisena peab seaduse järgi Riigikogu neid asju menetlema. K. Kallas lisas,

et kui põhiseaduskomisjon toetaks seda pöördumist, siis see näitaks, et Mart Helme ei sobi siseministri ametisse.

Kalle Grünthal sõnas, et see pöördumine kogus 1039 häält. K. Grünthal küsis, kui suur protsent on see kogu Eesti rahvaarvust.

Tiiu Soomer vastas, et 1039 on väga väike protsent kogu rahvaarvust. Samas on see hulk rahvast, kellega rääkides tuleb ette ikka ja jälle, kui häbi neil on sellepärast kuidas Eesti siseminister väljendub. Eestlastel on häbi soomlaste ees, häbi põllumeeste ees. Inimesed peavad lennujaamades vabandama ja selgitama välismaalastele, mis Eestis toimub. Igasuguseid seisukohti on võimalik väljendada, aga siseminister ei tohi rikkuda seadusi ja ta ei tohi rikkuda põhiseadust, mille kaitsele ta on seatud.

Lauri Läänemets lausus, et pöördumise puhul ei ole oluline, et kõik inimesed sinna alla kirjutaksid. Riigikogu on öelnud, et pöördumise jaoks on vaja vähemalt 1000 inimest, siis seda arutatakse ja peetakse piisavalt oluliseks, et parlament seda arutada võiks. S. Kiisler ütles ka, et ta on paljude väidetega nõus, mis välja toodi. L. Läänemets tegi ettepaneku saata see suurde saali arutamiseks. L. Läänemetsa arvates on tegemist väga mõistliku pöördumisega.

Paul Puustusmaa küsis, kas see pöördumine saadeti eelnevalt ka Mart Helmele, kuna tegemist on personaalse ettepanekuga Mart Helmele.

Tiiu Soomer vastas, et ei saadetud, kuna rahvaalgatus.ee keskkonnas on võimalik saata see otse Riigikogule.

Taavi Rõivas tõi välja, et praegu ametis oleva valitsuse programmis on rahvaalgatus sees väga prominentsel kohal. Iseenesest oleks see valitsuse programmi elluviimine, kui seda algatust toetada. Riigikogu ei saa rahvale ette kirjutada, mille kohta see algatus peab olema. T. Rõivas sõnas, et kui rahvas algatab mõne sellise eelnõu, mis kõigile valitsusliidus ei meeldi, see on ka demokraatia osa. T. Rõivase arvates võiks seda pöördumist toetada.

Paul Puustusmaa sõnas, et kui komisjonile tuleb kollektiivne pöördumine, siis komisjon peab seda ka menetlema. Seadus näeb ette ka mittemenetlemise võimaluse, kuid antud juhul sellised alused puuduvad. Põhiseaduskomisjon peab selle läbi arutama ja otsuse vastu võtma. Mõned ettepanekud on juba kõlanud. Võimalus on ka, et põhiseaduskomisjon arutab seda teemat, kuid ei nõustu selle ettepanekuga mingisugustel põhjustel.

P. Puustusmaa nõustus S. Kiisleri kommentaariga, et kuna tegemist on personaalse pöördumisega, siis see oleks võinud minna Mart Helmele. Samuti ei näe seadus ette ka mingisugust keeldu selleks, et selline ettepanek Riigikogule saata. P. Puustusmaa sõnas, et T. Rõivasel on õigus, et praeguse valitsuse prioriteet on see, et anda rahvale suurem häälekaal. Kuid koalitsioon soovib rahvale anda suuremat hääle kaalu teistsugusel viisil. Koalitsioon ei soovi seda, et inimene esitab oma ettepaneku ning Riigikogus arutatakse seda. Koalitsiooni soov on see, et rahvas saaks ise arutada ja otsustada neid asju. Iseenesest annaks selle kollektiivse pöördumise tagasilükkamine tõuke ka koalitsiooni poliitilise tahte elluviimiseks.

Siim Kiisler tõi välja, et RKKTS § 152¹³ on kirjas, et komisjon võib pöördumist menetledes otsustada: 1) algatada eelnõu või olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu; 2) korraldada avalik istung; 3) edastada ettepanek pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks; 4) edastada ettepanek Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks, kujundatud seisukohast teavitatakse ka komisjoni; 5) esitatud ettepanek tagasi lükata või 6) lahendada pöördumises püstitatud probleem muul viisil. S. Kiisler sõnas, et talle tundub antud kontekstis kõige loogilisem kolmas variant – edastada ettepanek pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks. S. Kiisler sõnas, et kuna pöördumise sisu on Mart Helme tagasiastumisele suunatud, siis põhiseaduskomisjonil puudub pädevus Mart Helme eest tagasi astumiseks. Pädevus seda täita on ainult Mart Helmel endal. Sellest lähtuvalt tegi S. Kiisler ettepaneku edastada see pöördumine pädevale institutsioonile ehk Mart Helmele seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks.

Paul Puustusmaa sõnas, et selleks, et RKKTS ettenähtud kollektiivse pöördumise menetlemise korda mõista, tuleb lugeda ka seletuskirja ning uurida varasemat praktikat. P. Puustusmaa täpsustas, et esiteks oleks põhiseaduskomisjonil võimalik saata see pöördumine Mart Helmele, teiseks on võimalik see tagasi lükata olukorras, kui põhiseaduskomisjon ei nõustu nende argumentatsioonidega, kuid seda peab põhjendama. Lisaks on võimalik korraldada avalik istung sellel teemal. P. Puustusmaa arvates on mõistlik mõelda, kas saata see pöördumine Mart Helmele või lükata tagasi.

Kalle Grünthal sõnas, et RKKTS § 152¹⁴ on kirjas, et komisjon jätab pöördumise sisulise aruteluta läbi vaatamata ja lükkab selle tagasi, kui: 1) pöördumine on sisult kokkulangev pöördumisega, mille menetlemisest on möödas vähem kui kaks aastat. K. Grünthal küsis ega see ei hõlma neid umbusaldusi, mida opositsioon on korraldanud Mart Helme osas. K. Grünthal sõnas, et see pöördumine meenutab neid umbusaldusavaldusi, mis on juba olnud.

Paul Puustusmaa vastas, et RKKTS § 152¹³ ja § 152¹⁴ on kaks erinevat olukorda. Esimene käsitleb sisulise arutelu küsimusi, aga teine käsitleb pöördumise tagasilükkamist, kui sisulist arutelu ei tule. Aga need on erandjuhtumid ja sisulist arutelu ei toimu juhul, kui on olemas kokkulangevus analoogse kollektiivse pöördumisega. Umbusaldusavaldus Riigikogus ei ole samastatav kollektiivse pöördumisega. Selleks, et § 152¹⁴ kasutada peaks olema lahendatud varasem kollektiivne pöördumine, aga seda ei ole ja hetkel saab lähtuda ainult § 152¹³ võimalustest.

Andrei Korobeinik sõnas, et tema toetab ettepanekut saata see kollektiivne pöördumine Mart Helmele, kuna selle pöördumise sisu on isiklik. A. Korobeinik sõnas, et kui see oleks teistmoodi sõnastatud, siis oleks seda saanud põhiseaduskomisjonis arutada, aga kuna see on konkreetne ettepanek Mart Helmele, siis seda peaks analüüsima Mart Helme.

Lauri Läänemets küsis, miks komisjoni liikmed arvavad, et pädev institutsioon on ainult Mart Helme. L. Läänemetsa arvates võib see saamamoodi olla ka Riigikogu. Tegemist on pöördumisega, mis tehti Riigikogule. L. Läänemetsa arvates peaks see pöördumine jõudma ka põhiseaduskomisjonist kaugemale. L. Läänemetsa arvates on seda mõistlik arutada Riigikogu suures saalis. L. Läänemets lisas, et ettepaneku saab ka Vabariigi Valitsusele edasi saata. L. Läänemets sõnas, et tema arvates on selle pöördumise adressaadiks ikkagi Riigikogu, mitte Mart Helme.

Kalle Gürnthäl tõi analoogia kohtuga ning sõnas, et kohtumenetluses menetletakse just sellist nõuet, mis on esitatud. K. Grünthali arvates on selle pöördumise puhul tegemist samasuguse olukorraga. K. Grünthal sõnas, et kui seda pöördumist lugeda, siis on üheselt öeldud, et Mart Helme peaks tagasi astuma. Riigikogu ei saa seda küsimust menetleda, kuna Riigikogu ei ole Mart Helme. Küsimus on selles, et selle pöördumise adressaat on Mart Helme. Järelikult on pöördumise kirjutaja ise kitsendanud nende isikute ringi, kes võiksid antud küsimust lahendada. Seetõttu jääbki ainult kolmas punkt valikusse, et saata see pöördumine pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks.

Taavi Rõivas sõnas, et kui juhinduda koalitsioonileppes ja eeldada, et praegune valitsuskoalitsioon jätkuvalt püsib, siis lehekülj 12 on pikalt ja põhjalikult käsitletud ka rahvaalgatuse teemat ja rahvaalgatust kui prioriteeti on selle koalitsiooni erinevad ministrid korduvalt deklareerinud. T. Rõivas sõnas, et antud pöördumise puhul on tegemist pretsedendiga ehk siis esmakordse juhuga, mis sellisel kujul põhiseaduskomisjoni lauale jõuab. See tähendab seda, et väga palju sõltub tulevikus sellest, kuidas praegu seda lahendame. T. Rõivas sõnas, et kui see lükata sahtlisse ilma pikema kommenteerimiseta sellepärast, et osadele see sisu ei olnud vastuvõetav, siis kaob rahva algatuste mõte. T. Rõivas sõnas, et seda peaks igal juhul põhjalikult arutama, nii nagu kord ette näeb.

Paul Puustusmaa nõustus, et tegemist on pretsedendiga. Praegune menetluskord näeb ette kõigepealt selle, et põhiseaduskomisjon peab seda pöördumist läbi arutades jõudma kõigepealt selgusele, kas nõustatakse selle pöördumise sisuga või mitte. P. Puustusmaa sõnas, et kui põhiseaduskomisjon nõustub selle pöördumisega, siis on ühed valikud, aga kui ei

nõustu, siis on teised valikud. P. Puustusmaa tõi välja, et pöördumises öeldi, et Mart Helme ei täida presidendi korraldusi, seadusi ja rõhutab vägivalda ja vihkamist ja solvas alla 27-aastaseid naisi. P. Puustusmaa nentis, et alla 27-aastaste naiste solvamine ei olnud Mart Helme öeldud.

P. Puustusmaa küsis, kas põhiseaduskomisjoni liikmed nõustuvad selle pöördumisega. Kui komisjon ei nõustu pöördumisega, siis saab selle tagasi lükata nagu näeb ette RKKTS § 152¹³ punkt 5.

Andrei Korobeinik sõnas, et ta ei nõustu sellega, et põhiseaduskomisjon peab ettepaneku osas arvamusele jõudma. Ettepanek on siiski Mart Helmele. Juhul, kui põhiseaduskomisjon toetab seda pöördumist, siis ega põhiseaduskomisjon ikkagi ei saa midagi ette võtta. A. Korobeinik sõnas, et tema arvates oleks mõistlik see saata Mart Helmele. Sellega näidatakse ka kodanikele seda, et kui esitatakse kollektiivne pöördumine Riigikogule, siis see peaks olema Riigikogu pädevuses olev asi.

Kalle Grünthal sõnas, et see pöördumine meenutab talle situatsiooni, kus Vabariigi Presidendi initsiatiivil pidi lahkuma Martti Kuusik väidetava naiseahistamise pärast. Täna ei ole selle kohtuasjaga kusagile jõutud, aga selle inimese elu on rikutud. Sellisel puhul peaksid ikkagi olema tõendid sinna juurde lisatud, kui hakatakse inimest süüdistama. Vastasel juhul tekib olukord, et iga inimese kohta võib mingisuguse petitsiooni esitada ning põhiseaduskomisjon murrab peab, kas tegemist on sisulise küsimusega. K. Grünthali arvates peaks olema sellistel pöördumistel tõenduslik materjal olemas, et oleks midagi aluseks võtta. K. Grünthali arvates ei peaks põhiseaduskomisjon selle ettepanekuga nõustuma.

Paul Puustusmaa sõnas, et ta ei nõustu A. Korobeiniku mõttega. P. Puustusmaa sõnas, et otsused selle pöördumise kohta saavad lähtuda loogilisest järeldusest. Juhul, kui põhiseaduskomisjon võtab vastu sellise otsuse, et ei nõustuta selle kollektiivse pöördumisega, siis pole võimalik seda pöördumist lahendada teisel moel kui see tagasi lükata. P. Puustusmaa arvates on oluline otsustada, kas nõustutakse selle pöördumisega või mitte.

Siim Kiisleri sõnas, et P. Puustusmaa ütles, et kui selle pöördumisega ei nõustuta, siis lükatakse see tagasi, aga kõik teised variandid, mis on RKKTS toodud tähendavad sisuliselt selle pöördumisega nõustumist. Näiteks RKKTS § 152¹³ punktis 3 on öeldud, et edastada ettepanek pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks. Kui põhiseaduskomisjon edastab selle seisukoha võtmiseks, siis ei anna komisjon ise hinnangut. S. Kiisleri arvates ei tähenda see, kui kellelegi see pöördumine edastatakse, et sellega ka nõustutakse. See, kellele see pöördumine suunatakse võtab seisukoha.

Paul Puustusmaa nõustus, et mõned RKKTS § 152¹³ mõned punktid on täidetavad ka nii, et põhiseaduskomisjon ei võta seisukohta. Seadus näeb ette seda, et pöördumist peab menetlema kolme kuu jooksul ning seejärel on veel kolm kuud, mille jooksul peab tegema otsuse. P. Puustusmaa sõnas, et on ka selline variant, et põhiseaduskomisjon saadab selle pöördumise pädevale institutsioonile menetlemiseks ning teeb otsuse alles siis, kui saadakse pädevalt institutsioonilt vastus. P. Puustusmaa arvates isegi sellisel juhul, kui see saadetakse pädevale institutsioonile arutamiseks, siis see ei muuda väga suurel määral põhiseaduskomisjoni liikmete arvamust.

P. Puustusmaa sõnas, et komisjonil on erinevaid variante. Esimene variant on see, et põhiseaduskomisjon ei nõustu selle pöördumisega ning lükkab selle tagasi ja teeb otsuse. Teine variant on see, et põhiseaduskomisjon ei võeta seisukohta ega tee otsust, aga saadab selle pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks. Kolmas variant on see, et põhiseaduskomisjon nõustub selle pöördumise sisuga ning teeb RKKTS § 152¹³ punktidest lähtuvalt otsuse.

Kalle Grünthal sõnas, et oluline on mõelda, mida see võib kaasa tuua, kui antud pöördumist hakatakse väga põhjalikult menetlema. K. Grünthal sõnas, et selliseid kollektiivseid pöördumisi on rahvaalgatus.ee keskkonnas väga palju. K. Grünthal sõnas, et kui luuakse

selline pretsedent, et igat kollektiivset pöördumist hakatakse põhjalikult menetlema, siis võib neid põhiseaduskomisjoni väga palju tulla. K. Grünthal sõnas, et selleks, et säilitada normaalne Riigikogu põhiseaduskomisjoni töövõime peaks sellistele pöördumiste tõenduspõhisust vaatama teatud reservatsiooniga.

Paul Puustusmaa sõnas, et L. Läänemets kirjutas, et tegemist on demokraatiaga. P. Puustusmaa lisas, et ta nõustub selles osas L. Läänemetsaga. P. Puustusmaa sõnas, et tema ei nõustu nende kollektiivses pöördumises väljatoodud etteheidetega, mis käsitlevad Mart Helme allumatust presidendi korraldustele. P. Puustusmaa sõnas, et küsimus tekib sellest, et kas Mart Helme saab olla institutsioon ja mis laadi institutsioon ta on. Kindlasti ei ole Mart Helme põhiseaduslik institutsioon. Teine variant on edastada ettepanek Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks.

Siim Kiisler juhtis tähelepanu sellele, et RKKTS § 152¹³ punktis 3 on öeldud, et see institutsioon võtab seisukoha ja lahendab selle. S. Kiisleri arvates ei pea põhiseaduskomisjon pärast selle kohta enam otsust tegema. S. Kiisler sõnas, et Mart Helme ise on selle olukorra tekitanud ja las ta ise selle ka lahendab ja selgitab, miks tal on selline sõnakasutus.

Paul Puustusmaa täpsustas, et paraku on RKKTS ebaselge sõnastusega. Seal on kirjas, et pöördumise menetlemise puhul kolme kuu jooksul peab komisjon seda arutama. Seda saab arutada sisuliselt või teha otsus sisulise aruteluta. Komisjon teeb otsuse pöördumise kohta 6 kuu jooksul selle menetlusse võtmisest. Praegu saab 3 kuud mööda. Komisjon ei pääse otsuse tegemisest. Küsimus on, et kuidas selle otsuseni jõuda. P. Puustusmaa sõnas, et tema näeb kolme võimalust – kas põhiseaduskomisjon nõustub selle pöördumises esitatud ettepanekuga, ei nõustu sellega või ei võta seisukohta. Kui põhiseaduskomisjon seisukohta ei võta, siis peab selle suunama edasi pädevamale organile.

P. Puustusmaa sõnas, et tema avalduses tooduga ei nõustu ning pani hääletusele seisukoha, et põhiseaduskomisjon ei nõustu selle pöördumisega.

Lauri Läänemets sõnas, et tema nõustub pöördumisega.

Kalle Grünthal lausus, et tema ei nõustu pöördumisega.

Kaja Kallas sõnas, et ta nõustub pöördumisega.

Siim Kiisler sõnas, et ta ei toeta ettepanekut pöördumisega nõustuda ning ei toeta ka ettepanekut sellega mitte nõustuda. S. Kiisleri ettepanek on mitte anda selle pöördumise kohta arvamust vaid saata see pädevale isikule ehk Mart Helmele lahendamiseks.

Andrei Korobeinik toetas ettepanekut saata see Mart Helmele lahendamiseks.

Erkki Keldo toetas seda pöördumist.

Martin Repinski arvates võiks selle pöördumise saata Mart Helmele lahendamiseks.

Taavi Rõivas toetas seda pöördumist.

P. Puustusmaa ettepanek ei leidnud toetust: (ettepaneku poolt 2: Paul Puustusmaa, Kalle Grünthal; vastu 4: Kaja Kallas, Erkki Keldo; Lauri Läänemets, Taavi Rõivas; erapooletud 3: Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Martin Repinski).

Paul Puustusmaa sõnas, et sellisel juhul on tema ettepanek pöördumisega mitte nõustuda tagasi lükatud. P. Puustusmaa sõnas, et see tähendab, et teised komisjoni liikmed soovivad sellega edasi minna. Edasi minemiseks on samuti paar võimalust. Üks võimalus on saata see suurde saali ning teine võimalus on saata see vastavale institutsioonile seisukoha kujundamiseks.

Kalle Grünthali arvates võiks arutada seda edasi järgmisel istungil, kui kõik liikmed on täpselt välja mõelnud, mida soovitakse selle kollektiivse pöördumisega edasi teha, kuna tegemist on ikkagi pretsedendiga.

Paul Puustusmaa tõi näite kollektiivsete pöördumiste lahendamise varasemast praktikast. Näiteks 2017. aastal oli ühe pöördumise lahendamisel sisuline arutelu, ettepanekuga ei nõustunud ning lahendati see RKKTS § 152¹³ alusel ja lükati pöördumine tagasi. P. Puustusmaa sõnas, et erakordseks teeb selle pöördumise see, et tegemist on ministri tegevusega. P. Puustusmaa sõnas, et kui liikmed soovivad seda arutelu järgmisel istungil edasi arutada, siis peab selle panema hääletusele.

Kaja Kallas sõnas, et tema arvates läks läbi see ettepanek, et pöördumist tuleks suures saalis arutada, kuna see ettepanek sai kõige rohkem häält.

Paul Puustusmaa lausus, et ta pani hääletusele enda ettepaneku pöördumisega mitte nõustuda. Sõltumata sellest, et mittenõustumine lükati tagasi, peab arutama, millist varianti siis põhiseaduskomisjoni liikmed toetavad. P. Puustusmaa rõhutas, et selle arutamise aeg saab täis 18. septembril.

P. Puustusmaa tegi ettepaneku jätkata pöördumise arutamist järgmisel istungil.

Taavi Rõivas sõnas, et see on oluline teema ning kui praegu ei jõuta kokkuleppele, siis tuleb seda edasi arutada järgmisel istungil.

Siim Kiisler sõnas, et tema soov oleks see saata Mart Helmele arutamiseks ning seetõttu jääb ta erapooletuks.

P. Puustusmaa pani hääletamisele jätkata arutelu järgmisel komisjoni istungil.

Otsustati:

4.1. Jätkata arutelu järgmisel komisjoni istungil (poolt 8: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas; vastu 0; erapooletu 1: Siim Kiisler)

5. Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (187 SE) ettevalmistamine teiseks lugemiseks

Paul Puustusmaa sõnas, et selle eelnõu muudatusettepanekute esitamise tähtaeg oli 5. juuni 2020. a. Eelnõule ei laekunud ühtegi muudatusettepanekut. P. Puustusmaa sõnas, et tegemist on lühikese eelnõuga, millega soovitakse tõhustada menetlusi. Eelnõuga korrastatakse Keskkonnaministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tegevusvaldkondi, et need oleksid õigusaktides fikseeritud vastavalt tegelikkusele.

Kalle Grünthal küsis, miks see eelnõu ei puutu Rail Balticasse.

Ene Jürjens vastas, et see konkreetne muudatus on olemasoleva strateegia elluviimine. Selle muudatuse alusel saab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium mandaadi selleks, et oleks võimalik olemasolevate menetlustega, mis on ette nähtud maapõueseaduses, minna Vabariigi Valitsuse ette.

Otsustati:

5.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 15.06.2020 (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

5.2. Teha ettepanek teine lugemine lõpetada (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

5.3. Kui teine lugemine lõpetatakse, teha ettepanek võtta eelnõu kolmandaks lugemiseks täiskogu päevakorda ja viia läbi lõpphääletus 17.06.2020 (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

6. Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni muutmise protokollit ratifitseerimise seaduse eelnõu (143 SE) ettevalmistamine teiseks lugemiseks

Paul Puustusmaa sõnas, et isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni muutmise protokollit ratifitseerimise seaduse eelnõu on lühike, kuid seletuskiri on mahukas. P. Puustusmaa sõnas, et selle eelnõu peamine eesmärk on ratifitseerida isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni muutmise protokoll. Tulenevalt viimaste aastate tehnoloogia arengust on vaja muuta ka isikuandmete kaitset puudutavad välislepinguid. Tähelepanu on pööratud isikuandmete kaitse tõhususe suurendamisele. P. Puustusmaa lausus, et selle eelnõu muudatusettepanekute tähtaeg oli 5. juuni, kuid muudatusettepanekuid ei laekunud.

Otsustati:

6.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 18.06.2020 (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

6.2. Teha ettepanek viia läbi eelnõu lõpphääletus (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

7. Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 140 muutmise seaduse eelnõu (182 SE) ettevalmistamine esimeseks lugemiseks

Paul Puustusmaa andis sõna algataja esindajale Kaja Kallasele.

Kaja Kallas lausus, et eelnõu 182 SE on ajendatud sellest, et tegelikult peaks eriolukorras olema parlamendil suurem roll, kui see oli äsja möödunud eriolukorras. K. Kallas sõnas, et parlamendil on õigus kontrollida täitevvõimu, nende otsuseid ja küsida küsimusi, kuid eriolukorras toimub arupärimisele vastamine tavapärase korra järgi. Äsja lõppenud eriolukorra puhul tähendas see seda, et kui arupärimine tehti eriolukorra ajal, siis vastused saadi alles siis, kui eriolukord oli juba lõppenud ja info oli vananenud. K. Kallas lausus, et ta mõistab, et tavaolukorras võiks olla vastamise aeg pikem, et ministrid jõuaksid vastuseid piisavalt ette valmistada. Aga eriolukorras peab kõik toimuma kiiremini, et oleks võimalik võtta vastu õigeid otsuseid. Reformierakonna ettepanek on täiendada Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 140 lõikega ¹ nii, et hädaolukorra, eriolukorra ja erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal tuleb arupärimisele vastata Riigikogu istungil nelja istungipäeva jooksul arvates arupärimise adressaadile edastamisest.

Siim Kiisler sõnas, et Isamaa fraktsioon arutas seda eelnõu ja ning suhtus sellesse mõistmise ja sümpaatiaga, aga tekkis üks oluline küsimus. Nimelt põhiseaduse § 74 reguleerib arupärimistele vastamise korda, sätestades, et Riigikogu liikmel on õigus pöörduda arupärimisega Vabariigi Valitsuse ja tema liikmete, Eesti Panga Nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri ja õiguskantsleri poole. Lisaks, et arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil 20 istungipäeva jooksul. S. Kiisler sõnas, et põhiseadus ütleb väga konkreetselt seda, et tuleb vastata 20 istungipäeva jooksul. Isamaa fraktsioon ei ole sisuliselt sellele mõttele vastu, kuid fraktsioonis tekkis juriidiline küsimus ning tundus, et sellise muudatuse seadusesse viimiseks tuleks muuta ka põhiseadust. S. Kiisler küsis, kas Reformierakond on teadlik sellisest vastuolust põhiseadusega.

Kaja Kallas vastas, et põhiseaduses on sätestatud maksimumaeg, mis aja jooksul peab kindlasti arupärimisele vastama. See on kaitse selleks, et parlament saaks kindlasti vastuse teatud aja jooksul. Põhiseadus näeb ette kaitset parlamendile juhuks, kui valitsus seda

ignoreerib. Eriolukorra puhul peavad kehtima erandjuhtumid. Eriolukord tõi välja selle kitsaskoha, et parlamendil justkui mingit rolli ei olegi. Reformierakonna arvates ei ole see põhiseadusega vastuolus, kui lepitakse kokku kiirem vastamise aeg.

Paul Puustusmaa sõnas, et ta on põhjalikult lugenud põhiseaduse § 74 ja talle tundub, et eelnõu 182 SE puhul võib tõesti olla tegemist põhiseadusega vastuolus oleva eelnõuga. P. Puustusmaa sõnas, et tema arvates ei tohiks minna üle põhiseaduses toodud piirangust, et arupärimisele vastamiseks on aega 20 istungipäeva. Tegemist oleks sellisel juhul põhiseaduse loomingulise tõlgendamisega. Põhiseaduses sätestatud 20 istungipäeva ei anna alumist piiri, kuid paneb paika kaugema piiri. P. Puustusmaa sõnas, et ta toetab S. Kiisleri arvamust, et see eelnõu võib olla põhiseadusega vastuolus.

Taavi Rõivas sõnas, et tema saab põhiseaduse sättest nii aru, et 20 istungipäeva ei pea täis venitama. Põhiseadus kaitseb selle eest, et 20 istungipäeva jooksul peab parlament vastuse saama. Tegelikult ei ole ministritel ega peaministril keeldu vastata varem. Sellest saab järeldada, et ei tohiks olla keeldu ka kokku leppida varasemas vastamises. Põhiseaduse säte on tegelikult küsijate kaitseks. T. Rõivas kutsus üles eelnõu konstruktiivselt arutama. Eriolukord on möödas ja seega on nüüd aega arutada, kuidas oleks kõige mõistlikum arupärimistele vastamist reguleerida. Oluline on analüüsida, kas põhiseadus võimaldab aega lühendada või mitte. Pole teada, kes on järgmise eriolukorra ajal opositsioonis ning soovib saada kiirelt vastuseid. T. Rõivas sõnas, et ta on olnud nii küsija kui ka vastaja rollis ning tema jaoks ei olnud vahet, mitme päeva jooksul ta arupärimistele vastas. Vastama peab igal juhul. 20 istungipäeva on mõistlik ära kasutada sellisel juhul, kui teema on väga keeruline ja nõunikel läheb aega sellele vastuse kirjutamisega. Aga eriolukorras peab kõik käima palju kiiremini. Isegi kui vastus on vähem läbianalüüsitud, aga vähemalt toimuks vastamine operatiivsemalt ning info liiguks kiiremini. T. Rõivas sõnas, et tema arvates on oluline seda teemat veel arutada ja analüüsida, milline oleks parim lahendus. T. Rõivase arvates võiks eelnõu esimese lugemise lõpetada ning arutada seda küsimust põhjalikumalt enne teist lugemist. Reformierakond ei soovi samuti põhiseadusega vastuolus olevat seadust vastu võtta. T. Rõivase arvates võiks küsida põhiseadusega kokku puutunud inimestelt ekspertarvamust ning siis seda teemat põhjalikumalt analüüsida.

Siim Kiisler nõustus, et seda võiks põhjalikumalt analüüsida. S. Kiisler sõnas, et Isamaa fraktsioonis toimus heatahtlik arutelu, mille käigus mõeldi samuti sellele, et pole teada, kes on järgmise eriolukorra ajal opositsioonis. S. Kiisler sõnas, et ei ole hea olla opositsioonierakond sellises olukorras, kus on vaja kiiresti infot saada, aga valitsusliikmed ütlevad, et neil on aega 20 istungipäeva. Samuti peab mõtlema sellele, et isegi kui võetakse selline seadus vastu, siis minister võib viidata ikkagi põhiseaduses olevale 20 istungipäeva võimalusele. S. Kiisler nõustus, et oluline on küsida ekspertarvamust ning analüüsida seda teemat põhjalikumalt, kuna idee on iseenesest õige.

Kaja Kallas sõnas, et arupärimise eesmärk on esiteks taotleda teavet valitsuse tegevuse kohta, kuna Eesti on parlamentaarne riik ja parlament peab saama kontrolli teostada valitsuse üle. Teine eesmärk on valitsuse tegevuse avalikustamine. Praegu on need kaks eesmärki eriolukorra ajal piiratud, kuna eriolukorras käib kõik tavapärasest kiiremini, kuid arupärimine võtab aega. K. Kallas sõnas, et põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on kirjas, et 20 istungipäeva pikkune arupärimisele vastamine kehtib tavaolukorra kohta. K. Kallase arvates võiks see olla nii, et tavaolukorras on vastamistähtaeg 20 istungipäeva, aga eriolukorras on see lühem. K. Kallase arvates võiks kõigepealt lõpetada esimese lugemise ära ja seejärel arutada seda põhjalikumalt edasi.

Paul Puustusmaa arvates oleks see liiga loominguline põhiseaduse tõlgendamine. Ta lisas, et ta ei saa nõustuda sellega, et kui on eriolukord, siis põhiseadus ei kehti. P. Puustusmaa lausus, et ei saa olla nii, et mingi ajaraam paneb piirangu peale ja võtab õiguse ära vastata näiteks 7ndal päeval, kuna eriolukorra puhul näeb seadus ette, et tuleb nelja päeva jooksul vastata.

Kaja Kallas sõnas, et praegune Riigikogu koosseis on mitme põhiseadusega vastuolus oleva eelnõu puhul esimese lugemise lõpetanud. Näiteks kõrgemate riigiteenistujate palga muutmise eelnõu oli samamoodi põhiseadusega vastuolus, aga seda ei hääletatud välja. K. Kallas sõnas, et küsimus on praegu selles, kas koalitsioon soovib leida selle teema puhul lahendusi või mitte. Opositsioonil on niigi vähe töörüistu, kuid eriolukorras on neid veelgi vähem. K. Kallase arvates ei ole põhiseaduse loojad mõelnud eriolukorra peale, kuna see on niivõrd erakordne olukord. K. Kallas tegi ettepaneku eelnõu 182 SE esimene lugemine lõpetada.

Kalle Grünthal sõnas, et õigusaktidel on hierarhia, kõige kõrgemal on inimõigused, siis tuleb Euroopa õigus ja siis põhiseadus ja viimasel kohal on riigis kehtivad seadused. Selle püramiidi põhimõte on selles, et alamastme õigusaktid peavad olema kooskõlas kõrgemal seisva aktiga. K. Grünthal sõnas, et põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on lakooniliselt märgitud, et arupärimisele vastamine peab olema 20 istungipäeva jooksul seetõttu, et vastaja jõuaks ette valmistada. K. Grünthal nõustus, et võib-olla teatud mõttes on see regulatsioon jäänud ajale jalgu ja vajab reguleerimist, kuna Eesti on elanud üle eriolukorra. K. Grünthal sõnas, et ta siiski kaldub arvama, et vaatamata sellele ei tohiks kehtestada teistsugust tähtaega, kuna siis toimuks põhiseaduslik riive. K. Grünthal lausus, et 20 istungipäeva ei ole kivisse raiutud, see on maksimum tähtaeg, vastaja võib vastata ka varem.

Taavi Rõivas nõustus, et põhiseadusega vastuollu minekut tuleb vältida. Samuti tuleb seda vältida ka erakondade rahastamise järelevalve eelnõu puhul. T. Rõivas sõnas, et ta loodab, et selline põhiseaduse põhimõttekindlus jääb püsima. T. Rõivase arvates peaks eelnõu 182 SE puhul vaatama ka põhiseaduse kommenteeritud väljaannet ja küsima ka põhiseaduse spetsialistidelt arvamust. Ta sõnas, et kui komisjon otsustab, et seda ikkagi ei ole võimalik selliselt lahendada, siis ta on valmis seda aktsepteerima. T. Rõivase arvates tuleks kindlasti seda arutelu jätkata, kuna küsimus on selles, et kas parlament saab infot operatiivselt või mitte. T. Rõivase arvates saadi möödunud eriolukorras info vahetamisega hästi hakkama ning ka peaminister käis põhiseaduskomisjonis infot eriolukorra kohta andmas, kuid tuleviku jaoks võiks luua täiskogu jaoks sarnase formaadi. T. Rõivase arvates võiks lõpetada kõigepealt esimese lugemise ning seejärel arutada ja analüüsida seda konstruktiivselt. T. Rõivas tegi ettepaneku määrata eelnõule 182 SE pikem muudatusettepanekute tähtaeg, et enne muudatusettepanekute tähtaja saabumist jõuaks sügisel seda arutada veel ka komisjonis. Kohtuotsuseid sellel teemal ei saa olla, aga vähemasti on võimalik analoogseid kaasusi lugeda.

Paul Puustusmaa lausus, et ta ei ole algusest peale näinud ERJK eelnõu puhul põhiseadusvastasust, kuid Riigikogu liikmete palkade muutmise eelnõu puhul ta hakkas kõhklema peale seda, kui oli lugenud mitmeid kordi Riigikohtu lahendit. P. Puustusmaa sõnas, et ta leidis Riigikogu lahendist mõned vihjed, kuidas saaks muuta Riigikogu liikmete palkasid. P. Puustusmaa sõnas, et eelnõu 182 SE puhul ei ole tal üldse murdepunkti.

Kaja Kallas vastas, et murdepunkti ei ole sellepärast, et pole ka ühtegi Riigikohtu lahendit. Keegi ei ole seda vaidlustanud. K. Kallas sõnas, et tema arvates võiks seda eelnõu veel analüüsida.

Paul Puustusmaa tegi ettepaneku eelnõu 182 SE tagasi lükata.

Taavi Rõivas sõnas, et ta ei saa seda ettepanekut toetada, kuna tema arvates tuleks seda veel arutada ja analüüsida. T. Rõivas sõnas, et kui põhiseaduskomisjon tõesti leiab, et põhiseadus ei võimalda sellist tõlgendamist nagu selles küsimuses mõistlik tundub, siis saab selle eelnõu tagasi võtta. Selguse saamise vastu ei peaks kellelgi midagi olema. See eelnõu ei ole ka kuidagi parteipoliitiline.

Erkki Keldo sõnas, et tema on samuti tagasilükkamise vastu. Põhjendused samad, mis T. Rõivasel, et kui on kahtlus, kas asi on põhiseadusega kooskõlas, siis tuleks seda uurida.

Martin Repinski sõnas, et tema on tagasilükkamise poolt.

Andrei Korobeinik lausus, et see on päris keeruline otsus, kuid hetkel pooldab ta selle eelnõu tagasilükkamist.

Siim Kiisler nõustus, et see on keeruline otsus. S. Kiisler sõnas, et ta on hetkel ikkagi tagasilükkamise vastu, aga ei välista, et Isamaa fraktsioon täiskogus ikkagi toetab tagasilükkamist. S. Kiisler sõnas, et tema arvates võiks eelnõu 182 SE ikkagi olla menetluses, et seda saaks analüüsida.

Kaja Kallas sõnas, et ta on tagasilükkamise vastu.

Kalle Grünthal sõnas, et opositsioon on teinud koalitsioonile etteheiteid, et kunagi ei toetata nende eelnõusid. K. Grünthal sõnas, et ta soovib, et see eelnõu jääks ikkagi menetlusesse ja seega ta on selle tagasilükkamise vastu. K. Grünthal sõnas, et tema arvates võiks seda eelnõu veel arutada ja analüüsida.

Paul Puustusmaa lausus, et tema on selle eelnõu tagasilükkamise poolt.

Siim Kiisler sõnas, et sellele eelnõule võiks määrata pikema muudatusettepanekute tähtaja.

Taavi Rõivas lausus, et töökorraldus oleks mõistlik planeerida nii, põhiseaduskomisjonis jõuaks enne muudatusettepanekute tähtaega veel arutada seda teemat põhiseaduse asjatundjatega. T. Rõivas tegi ettepaneku, et muudatusettepanekute tähtaeg võiks olla 25. september.

Otsustati:

7.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 16.06.2020 (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

7.2. Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (poolt 5: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Taavi Rõivas; vastu 3: Andrei Korobeinik, Paul Puustusmaa, Martin Repinski; erapooletuid 0).

7.3. Teha ettepanek määrata muudatusettepanekute tähtajaks 25.09.2020 kell 16.00 (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

7.4. Määrata ettekandjaks põhiseaduskomisjoni esimees Paul Puustusmaa (konsensus: Kalle Grünthal, Kaja Kallas, Erkki Keldo, Siim Kiisler, Andrei Korobeinik, Paul Puustusmaa, Martin Repinski, Taavi Rõivas).

8. Info ja muud küsimused

Muid küsimusi ei olnud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Paul Puustusmaa
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Karita Karotam
protokollija